

L.V. NAZAROVA
Mykolaiv

ENSURING FOOD SECURITY IN THE WORLD FOOD CRISIS

Article is devoted to the need to ensure food security in the growing world food crisis. Defined consumption of basic foodstuffs in Ukraine. The possible loss of benefits and the national economy of the WTO membership.

Keywords: food security, agricultural production, food supply, consumption.

Л. В. НАЗАРОВА
г. Николаев

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В УСЛОВИЯХ МИРОВОГО ПРОДОВОЛЬСТВЕННОГО КРИЗИСА

Статья посвящена исследованию необходимости обеспечения продовольственной безопасности в условиях нарастающего мирового продовольственного кризиса. Определено потребление основных продуктов питания в Украине. Рассмотрены возможные потери и преимущества национальной экономики от членства в ВТО.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, сельскохозяйственная продукция, продовольственные ресурсы, потребление.

Стаття надійшла до редакції 21.11.2014

УДК 339.172(477)

А. В. ОГІЄНКО, М. М. ОГІЄНКО
м. Миколаїв

МІГРАЦІЯ МІЖ КРАЇНАМИ ЄС ТА УКРАЇНОЮ: ПОТОЧНА СИТУАЦІЯ ТА ПРОГНОЗ

В статті висвітлено еміграційні характеристики України з фокусом на поточну кількість мігрантів за кордоном, зокрема в ЄС, а також потенційні зміни в міграції після можливого введення безвізового режиму перетину кордону ЄС. Досліджується вплив міграції на соціальний та економічний стан держави, оскільки вона підтримує платіжний баланс і економічне зростання за рахунок грошових переказів.

Ключові слова: міграція, робоча сила, країни ЄС, дохід, навчання.

Постановка проблеми. Трудова еміграція із України, в першу чергу до ЄС, сьогодні набула великих масштабів і стала важливим чинником впливу на перебіг багатьох внутрішніх економічних та соціальних процесів, а тому потребує адекватного вивчення й аналізу. У цьому контексті для України вкрай важливим є вивчення досвіду інтеграції ринків праці у процесі розширення ЄС, оскільки його можна використати в майбутньому на етапі створення спільного ринку між Україною та ЄС. Відкриття ринків ЄС є своєрідним економічним експериментом, який дозволяє спостерігати й оцінювати процес лібералізації ринків праці в реальному вимірі, а не в рамках теоретичних концепцій і моделей та отримувати унікальний емпіричний матеріал для дослідників [1, с. 23–26].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище міжнародної міграції робочої сили (ММРС) в контексті глобалізації ринків вивчалось вітчизняними та іноземними вченими. Зокрема, теоретико-практичні розробки А. Гайдуцького, А. Кваші, Г. Мелік'яна, Н. Пархоменко, О. Позняка, А. Стародуба, Н. Шаповалової, Д. Шелестова та інших науковців лягли в основу сучасних досліджень чинників та наслідків української ММРС. Вагомий внесок у дослідження особливостей ММРС в умовах перехідних економік зробили українські вчені Е. Лібанова, О. Малиновська, І. Прибиткова, Ю. Римаренко та інші. Це питання часто залишається поза увагою науковців західної економічної школи. У свою чергу, європейські науковці К. Bauer, Н. Fas-smann, S. Goedings, М. Okolski, Р. Pederson,

М. Pytlikova, J. Salt, K. Zimmermann та інші провели ґрунтовні дослідження ММРС в контексті розширення ЄС.

Постановка завдання. На сьогодні Україна вже досить суттєво залучена у міжнародні міграційні процеси, а реалізація курсу на більш глибоку інтеграцію з ЄС вимагає чіткого розуміння чинників і наслідків цього процесу для національного ринку праці. Ще одним завданням є необхідність удосконалення теоретико-практичних розробок у сфері регулювання ММРС, в першу чергу шляхом оцінки економічних та інституційних факторів ММРС до країн ЄС.

Виклад основного матеріалу. Основні причини еміграції змінилися за час незалежності України. На початку 1990-х років українці залишали країну назавжди переважно з етнічних міркувань. Однак етнічні причини, як фактор, що стимулює міграцію, послабилися після першої хвилі еміграції меншин [2].

Станом на середину 1990-х років після періоду стрімкого падіння реального валового внутрішнього продукту і гіперінфляції міграція стала стратегією боротьби з бідністю для багатьох українців в часи коли обмежені можливості для працевлаштування та заборгованості по виплаті заробітної плати. З 2000-х років стратегія мобільності змінилася з дрібної торгівлі на трудову міграцію. Проте, економічні причини залишилися основним фактором для міграції, оскільки люди намагалися отримувати більший заробіток. Зокрема, нерівність доходів між Україною та основними країнами міграції залишається суттєвою. У 2010 році наявний дохід на одне домашнє господарство в Україні був майже в тричі нижчим, ніж в Російській Федерації, Чехії та Польщі і більше ніж в десять разів нижчим, ніж в Італії та Іспанії.

Зміни у відтоку мігрантів з України очікувалися в період світової економічної кризи 2008–2009 років, передусім через повернення більшої кількості мігрантів. Зміни в міграційних потоках носили досить помірний характер в результаті економічної кризи в ЄС. Зокрема, масового повернення мігрантів до України не відбулося через погіршення економічної ситуації в країні, в якій реальний ВВП у 2009 році знизився на 15% [2, с. 108–

126]. Українські мігранти спробували залишитися в країнах перебування і погодилися на зниження заробітної плати і зміну секторів зайнятості. З іншого боку, низькі шанси на працевлаштування в інших країнах стримували відтік нових мігрантів з України. Тривожні економічні тенденції спостерігаються в Україні в 2014 році, в якому реальний ВВП, як очікується, скоротиться на більш, ніж 5%. Реальний наявний дохід і заробітна плата будуть також знижуватися. Тим не менш, рівень безробіття, як очікується, становитиме близько 8% від економічно активного населення у віці від 15 до 70 років, і поки що залишається нижчим за рівень безробіття в багатьох країнах призначення [2].

Люди прагнуть залишити Україну у часи зростання бідності та соціального напруження. Ці причини підтверджуються регіональним походженням українських мігрантів, більшість яких походять з західних регіонів України (72%) [3, с. 5–8], де бідність в середньому є вищою, а середня заробітна плата нижчою, ніж у Східній Україні.

Частка працівників, доходи яких є нижчими за прожитковий мінімум, також є вищою в західних регіонах України, що спонукає людей шукати більш високих заробітків. За даними соціологічного опитування (ОТМ-2012) українські мігранти заробляли в середньому близько 930 доларів США на місяць (табл. 1), тоді як середня заробітна плата в Україні була майже в тричі нижчою і складала 329 доларів США на місяць [2, с. 9–13].

Рівень заробітної плати є різним залежно від країни призначення. Заробітна плата в Італії і Чехії становила близько 1100 дол. США оскільки більшість мігрантів в цих країнах працювали на будівництві. Заробітна плата в Польщі становила 600 дол. США [4, с. 14–17], ймовірно, через те, що українці, як правило, в цій країні були зайняті на сезонних сільськогосподарських роботах.

З кінця 2013 року політична невизначеність різко зросла в Україні. Ситуація погіршилася ще більше на початку 2014 року через анексію Криму Російською Федерацією і заворушення у Східній Україні. Це викликало побоювання, зокрема в країнах ЄС, щодо можливого збільшення потоку мігрантів з Украї-

Таблиця 1

Середній заробіток українських мігрантів за кордоном

Показники	Всього, тис. осіб	Розподіл доходів у дол. США, %					Середній місячний дохід, дол.
		<250	251– 500	501– 1000	1001– 2000	>2000	
Кількість трудових мігрантів які повідомили про отримання доходів	1002	4,4	21,8	43,1	24,8	5,9	930
Російська Федерація	407,7	2,6	24,8	46,2	23,0	3,4	874
Польща	151,4	14,9	40,4	38,4	5,4	0,9	560
Італія	146,6	4,4	11,5	47,1	27,4	9,8	1056
Чехія	131,6	2,7	6,0	41,5	44,3	5,4	1137
Іспанія	43,5	–	19,8	49,4	26,7	3,9	943
Німеччина	27,8	–	–	25,5	25,5	48,9	1798
Угорщина	19,6	–	–	70,9	29,1	-	969
Португалія	18,6	–	10,8	53,8	31,2	4,3	1019
Інші	37,7	–	20,2	16,7	46,7	16,2	1306

ни, особливо осіб, які прохатимуть про надання притулку. Проте, останні дані свідчать про те, що на сьогодні спостерігається передусім збільшення внутрішньої міграції в Україні [2, с. 12]. Якщо ситуація не покращиться найближчим часом, можна очікувати збільшення кількості українських мігрантів. При цьому основні країни призначення, найвірогідніше, залишаться незмінними: ЄС і Російська Федерація. Проте, напрямок міграційних потоків може бути більше, ніж раніше, обумовлений міграційною політикою. Зокрема, йдеться про готовність певних країн ЄС лібералізувати міграційну політику для українських мігрантів і чи вирішить Російська Федерація зробити більш жорсткими правила в'їзду та перебування для українських громадян в якості засобу тиску на українську владу. Трудова міграція, як правило, має переваги і недоліки, які впливають на розвиток країни. Подальша еміграція може збільшити вже наявні втрати і переваги для України.

Незважаючи на плани багатьох мігрантів працювати за кордоном протягом нетривалого проміжку часу і потім повернутися, насправді багато хто з них залишився за кордоном на набагато довший період. Як наслідок, тимчасова міграція з часом перетворюється на постійну. Це створює ризики для майбутньої демографічної структури України, оскільки сприяє старінню населення декількома каналами. По-перше, країну залишають переважно молоді люди, які можуть вирішити залишитися за кордоном на постійній основі.

По-друге, міграція, ймовірно, призведе до зменшення кількості дітей в сім'ях мігрантів. Крім того, руйнуються соціальні зв'язки, включаючи розпад сімей. Тривала відсутність одного або обох батьків (особливо матері) призводить до негативних соціальних проявів, зокрема психологічних розладів серед дітей.

Незважаючи на це, трудова міграція також дозволяє послабити тиск на ринку праці. Зокрема, рівень безробіття, можливо, був би в 1,6 рази вищим, ніж повідомляється в Україні, якби еміграції не відбувалося. Тим не менш, існує високий дефіцит кваліфікованої робочої сили, коли регіонам з більш високою міграцією (наприклад, Західна Україна) не вистачає таких висококваліфікованих спеціалістів, як лікарі і вчителі, які працюють за кордоном через дуже низьку заробітну плату медичних працівників і вчителів на батьківщині.

Україна може зіткнутися з серйозною проблемою дефіциту робочої сили через 10–12 років через скорочення і старіння населення (наприклад, згідно з прогнозом ООН (World Population Prospects) протягом наступних 10 років населення України може скоротитися більше, ніж на 6%, тоді як кількість робочої сили може зменшитися більше ніж на 7%) [5]. В результаті імміграція до країни може збільшитися, якщо українські мігранти не повернуться і демографічні тенденції не покращаться на фоні збереження тенденції зростання економіки.

Ще одним недоліком міграції є збільшення частки молоді серед мігрантів. Особливо це стосується студентів, які їдуть навчатися за кордон. Відновлення сімей є однією з причин виїзду великої кількості українських студентів за кордон (табл. 2).

Причиною міграції студентів є політика країни призначення, яка створює привабливі умови для освіченої молоді. Зокрема, в останні роки Польща стала активніше залучати українських студентів, в результаті чого кількість студентів, які навчаються в Польщі [3], зросла майже втричі за останні чотири роки. Для української молоді така перспектива є привабливою, оскільки вона відкриває для них зовнішній ринок праці і, в будь-якому випадку разі, вартість навчання у Польщі часто є не набагато дорожчою, ніж навчання на комерційній основі в українських вищих навчальних закладах.

Висновки та перспективи досліджень. Міграція стала для українців однією із стратегій боротьби проти бідності. Російська Федерація і країни ЄС є основними країнами призначення для українців, які вирішили працювати за кордоном. Різниця в заробітній платі залишається основним фактором, який спонукає українців до міграції. Основними ризиками подальшої міграції з України є «відтік мізків» і так звана «втрата мізків», коли талановиті і кваліфіковані працівники зайняті на некваліфікованій роботі, що не

відповідає рівню їхньої освіти або здібностям. Крім того, це призводить до виснаження робочої сили, особливо з огляду на старіння і скорочення кількості населення України. З іншого боку міграція послаблює соціальну та економічну напруженість, оскільки вона сприяє зниженню рівня бідності та безробіття. Водночас вона підтримує платіжний баланс і економічне зростання за рахунок грошових переказів, які в першу чергу, витрачаються на споживання.

Міграційний прогноз вказує на те, що міграційні потоки до певної міри зменшаться після 2026–2028 рр., що також може призвести до зменшення кількості мігрантів. Це вимагає від українського уряду проведення економічних і соціальних реформ, спрямованих на забезпечення сталого економічного розвитку в країні. Тим не менш, міграційні потоки можуть зрости більше, ніж очікується, якщо напружені політичні стосунки з Російською Федерацією загострюватимуться і в разі ескалації конфлікту в східних регіонах України і його поширення на інші регіони країни. В такому випадку можна очікувати на зростання кількості осіб, які прохатимуть про надання притулку. Тим не менше, Російська Федерація і країни ЄС (ймовірно, це будуть країни Вишеградської четвірки із їхньою міграційною політикою) залишатимуться основними країнами призначення для українських мігрантів.

Таблиця 2

Кількість українських студентів, які навчаються за кордоном

Країни	Роки				
	2008–2009	2009–2010	2010–2011	2011–2012	2012–2013
Російська Федерація	4236	4055	4919	4644	–
Польща	2831	3499	4879	6321	9620
Італія	800	1043	1314	156	1727
Чехія	1046	1364	1456	1647	1782
Іспанія	558	641	840	1114	1323
Німеччина	8557	8818	8830	8929	9044
США	1716	1727	1583	1535	1490
Франція	1349	1388	1447	1482	1282
Австрія	739	855	926	1055	1249
Угорщина	829	896	862	763	803
Австралія	614	636	721	692	636
Болгарія	275	296	333	367	411
Молдова	271	235	202	157	165

Список використаних джерел

1. Ровенчак О. Порівняльний контент-аналіз українських видань щодо висвітлення питань міжнародної міграції та місця в ній України / О. Ровенчак, В. Володько // Статистика України, — 2010. — № 3(50). — С. 52—58.
2. Звіт щодо прогнозу міграції між ЄС, країнами Вишеградської четвірки та Східною Європою: наслідки скасування візового режиму. / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. — К., 2014. — 25 с.
3. Володько В. Особливості репрезентації сучасних міграційних процесів в українській та польській пресі / В. Володько // Методологія, теорія і практика соціологічного дослідження сучасного суспільства: зб. наук. праць ХНУ ім. В. Н. Каразіна, — Харків: 2007. — С. 376—380.
4. Strielkowski W. Migration and remittances in the CEECs: a case study of Ukrainian labour migrants in the Czechia / W. Strielkowski, O. Glazar, B. Weyskrabova. — IES Working Paper, — 2012. — 221 p.
5. Centre of Society Studies [Електроний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/osvita/kilkist-studentiv-ukraintsiv-za-kordonom-denna-forma-navchannia-interaktyvnyi-hrafik>.

A. V. OGIIENKO, N. N. OGIIENKO

Mykolaiv

MIGRATION BETWEEN THE EU AND UKRAINE: CURRENT SITUATION AND FORECAST

The article highlights the characteristics of emigration Ukraine with a focus on the current number of workers abroad, particularly in the EU, as well as potential changes in migration after the possible introduction of visa free regimes of the EU. The impact of migration on social and economic situation of the state, as it supports the balance of payments and economic growth through remittances.

A. В. ОГИЕНКО, Н. Н. ОГИЕНКО

г. Николаев

МИГРАЦИЯ МЕЖДУ СТРАНАМИ ЕС И УКРАИНОЙ: ТЕКУЩАЯ СИТУАЦИЯ И ПРОГНОЗ

В статье освещены эмиграционные характеристики Украины с фокусом на текущее количество мигрантов за рубежом, в частности в ЕС, а также потенциальные изменения в миграции после возможного введения безвизового режима пересечения границы ЕС. Исследуется влияние миграции на социальное и экономическое положение государства, поскольку она поддерживает платежный баланс и экономический рост за счет денежных переводов.

Ключевые слова: миграция, рабочая сила, страны ЕС, доход, обучение.

Стаття надійшла до редакції 24.11.2014